

70 metų Lietuvos archeologijos baruose

Šis „*Archaeologia Lituana*“ tomas yra skirtas Vilniaus universiteto Istorijos fakulteto Archeologijos katedros 70 metų jubiliejui pažymėti. Archeologijos katedra buvo įkurta 1940 m. rugsėjį. Pastarieji septyniasdešimt metų Lietuvos istorijoje buvo ir labai sudėtingas, ir labai sunkus, ir labai įdomus laikotarpis. Tai paskutiniai pirmosios nepriklausomos Lietuvos Respublikos metai, sovietinė okupacija, Antrasis pasaulinis karas ir nacistinės Vokietijos okupacija, antroji sovietinė okupacija ir, pagaliau, 1990 m. kovo 11-jį. Taigi keitėsi valdžios ir okupantai, kito požiūris (dažnai – priverstinai) į Lietuvos istoriją. Archeologijos katedros darbuotojams įvairius politinius pasikeitimus ir sunkumus teko „pakelti ant savo pečių“, dirbant labai reikalingą Lietuvos istorijai darbą – tyrinėjant pačius seniausios jos paminklus, prikelti, Maironio žodžiais, ne „vieną senelį iš kapų milžinų“.

Šiame tome net trys straipsniai (M. Michelberto, A. Luchtano ir A. Merkevičiaus) skirti katedros jubiliejui. Nekartojant juose pateiktų faktų, vis dėlto norisi pabrėžti keletą reikšmingų dalykų. Pirmiausia, Archeologijos katedra, vadovaujama prof. J. Puzino, sunkiais karo metais sugebėjo parengti keletą specialistų archeologų (M. Alseikaitė-Gimbutienė, P. Kulikauskas, R. Volkaitė-Kulikauskienė, R. Jablonskytė-Rimantienė). Kai kurie pokario metais dirbo Archeologijos, nuo 1947 m. – Archeologijos ir etnografijos katedroje, kuri, savo ruožtu, tapo pagrindine archeologus rengiančia institucija Lietuvoje. Iki 1962 m. archeologijos specializaciją baigė apie 40 žmonių. Jie įsidarbino, dirbo ar tebedirba įvairiose mokslo institucijose.

1966 m. Archeologijos ir etnografijos katedra inkorporuojama į naujai sukurta Lietuvos TSR istorijos katedrą. Tačiau archeologų rengimas Vilniaus universitete nenutrūko. Toliau buvo tyrinėjami paminklai, skelbiama jų medžiaga.

Archeologijos katedra Vilniaus universitete buvo atkurta jau atkūrus nepriklausomybę 1990 m. Taigi galime švęsti ir katedros atkūrimo 20 metų jubiliejų! Deja, katedrą atkurti nebuvo lengva, nes reikėjo lauzyti biurokratinis barjerus, įveikti kai kurių žmonių pasipriešinimą.

Galima drąsiai teigti, kad per pastarąjį dvidešimtmetį Vilniaus universiteto Archeologijos katedra tapo viena svarbiausių Lietuvos archeologijos institucijų. Be savo pagrindinio darbo – archeologų rengimo, katedros darbuotojai tyrinėjo gana daug archeologijos paminklų, skelbė tyrinėjimų rezultatus, apibendrinamojo pobūdžio darbus ir straipsnius, taigi įnešė labai svarų indėlį į baltų archeologijos mokslą. Kai kurių tyrinėtų paminklų radiniai labai svarbūs ne tik baltų žemių, bet ir platesnio Centrinės ir Rytų Europos regiono mastu.

Archeologijos katedros darbuotojai suteikė didelę paramą kitoms institucijoms, rengiančioms aukščiausios kvalifikacijos specialistus (mokslo daktarus, habilituotus daktarus), garbingai atstovavo Lietuvai įvairiose konferencijose užsienio šalyse, dalyvavo ir dalyvauja įvairiuose tarptautiniuose archeologijos projektuose. Kartu labai išsiplėtė katedros tarptautiniai ryšiai, bet... apie tai plačiau straipsniuose.

Leidinys „*Archaeologia Lituana*“, einantis nuo 1999 m., atspindi didelę dalį katedros vykdomų tyrinėjimų, skelbia archeologinių ekspedicijų mokslines išvadas. Ir šis tomas nėra išimtis. Dauguma jo straipsnių yra paruošta Archeologijos katedros darbuotojų. Spausdinami straipsniai apie vieną tarptautinių ekspedicijų (Jakšiškio-Knitiškių pilkapynas, Anykščių r., autoriai – A. Merkevičius, M. Michelbertas), Dubingių piliavietės, Molėtų r., tyrinėjimus (A. Kuncevičius, D. Laužikas, D. Stankevičiūtė, R. Šmigelskas), Kernavės archeologijos komplekse, Širvintų r., aptiktus piniginius lydinius ir jų dalis (J. Bagdzevičienė, G. Vėlius). Pastarasis straipsnis atspindi ir katedros mokslinius interesus senosios Lietuvos numizmatikos srityje. Numizmatikai atstovauja ir katedros absolvento D. Žukausko publikacija apie Pavartyčių, Radviliškio r., lietuviškų pusapvalės lazdelės formos lydinių lobį.

Atskirai reikia paminėti D. Kiulkio straipsnį apie antskydžius, paruoštą 2010 m. pavasarį katedroje apginto bakalauro darbo pagrindu. Straipsnyje pateikiami naujaisi, gerokai papildyti duomenys apie gynybinius ginklus, naudotus Lietuvos baltų teritorijoje senajame ir viduriniame geležies amžiuje. Taigi mūsų leidinys

jau ne pirmą kartą suteikia „tribūną“ pradedantiems tyrinėtojams.

Kaip ne kartą minėjome, esame svetingi ir užsienio tyrinėtojams, kuriems šiame tome atstovauja rusų archeologas V. Kulakovas. Jo straipsnyje pateikiama svarbių duomenų apie prūsų genčių laidoseną, baltų genčių tarpusavio ryšius.

11 tome yra ir tradiciniai skyreliai „Mokslinio gyvenimo kronika“, „Recenzijos, apžvalgos“.

Baigiant šio „Archaeologia Lituana“ tomo, skirto

katedros jubiliejui, pristatymą, reikia su didele pagarba prisiminti išėjusius Anapilin katedros įkūrėją prof. J. Puziną, buvusius katedros vedėjus doc. dr. P. Kulikauską, doc. habil. dr. R. Volkaitę-Kulikauskiene, ilgametį darbuotoją habil. dr. A. Tautavičių, o dabartiniam katedros kolektyvui palinkėti visokeriopos sėkmės!

Su septyniasdešimtmečiu!

Mykolas Michelbertas

Vilnius, 2010 m. rugsėjis